

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-53>

УДК 339.13:639.3

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ РАВЛИКІВНИЦТВА: ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ, ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ УДОСКОНАЛЕННЯ

STATE REGULATION OF THE SNAIL FARMING MARKET: INSTITUTIONAL PREREQUISITES, GLOBAL CHALLENGES AND PRIORITIES FOR IMPROVEMENT

Ткачук Вадим Анатолійович

доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9684-8625>

Негода Юлія Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9714-5438>

Tkachuk Vadym, Nehoda Yuliia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Обґрунтовано, що равликівництво виступає перспективним видом тваринництва в Україні, оскільки забезпечує виробництво продукції з високою доданою вартістю, яка користується підвищеним попитом на світовому ринку продуктів індустрії геліцекультури. Встановлено, що в останні десятиліття на європейських ринках та ринках Китаю зростає попит на продукцію равликівництва через її вагоме значення для забезпечення здорового способу життя та правильного харчування. Виявлено, що розбудова індустрії равликівництва є привабливим видом підприємницької діяльності для сектору фермерських господарств, що має суттєвий вплив на зміцнення інституту фермерства та структурну перебудову сільської економіки. Встановлено, що базовою інституційною передумовою розширеного відтворення потенціалу равликівництва в Україні виступає формування сучасного інструментарію державного регулювання даної ланки тваринництва як логічно упорядкованої сукупності бюджетно-фіскальних, грошово-кредитних, дозвольно-регламентних і консультативних методів та інструментів регуляторного впливу на суб'єкти підприємницької діяльності, котрі спеціалізуються на вирощуванні равликів. Доведено, що формування вітчизняної системи державного регулювання ринку продукції равликівництва має передбачати поєднання національних лекал підтримки вирощування равликів та кращих іноземних практик регуляторного впливу на функціонування равликових ферм. Обґрунтовано, що на даний момент в Україні вже сформовано критично необхідний комплекс регламентів та стандартів контролю якості і безпеки равликів (вимоги до умов утримання равликів, їх годівлі, лікування, а також процедури надання дозволів на здійснення діяльності, пов'язаної з вирощуванням равликів) як невід'ємної складової державного регулювання розвитку равликівництва, що створює умови для продажу даного виду продукції тваринництва на світовому ринку. Доведено, що ключовою ланкою державного регулювання ринку продукції равликівництва виступає система фінансово-економічного стимулювання, яка охоплює набір фіскальних, кредитних та інституційно-майнових преференцій для суб'єктів підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм та різних форм власності. Встановлено, що активізація діяльності фермерських господарств в частині розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу равликівництва залежить від диверсифікації методів та інструментів прямої та непрямої бюджетної підтримки, що дасть змогу забезпечити залучення додаткових інвестицій у технологічне переоснащення та реконструкцію основного капіталу і підвищити рівень прибутковості та відповідно інвестиційної привабливості вирощування равликів.

Ключові слова: равлики, равликівництво, ринок продукції равликівництва, державне регулювання, бюджетна підтримка, стимулювання, равликова ферма.

It is substantiated that snail farming is a promising type of livestock farming in Ukraine, as it ensures the production of high value-added products that are in high demand in the global market of heliculture products. It has been established that in recent decades, the demand for snail products has been growing in European and Chinese markets due to their importance for a healthy lifestyle and proper nutrition. It is found that the development of the snail farming industry is an attractive type of entrepreneurial activity for the farm sector, which has a significant impact on strengthening the farming institution and structural adjustment of the rural economy. It has been established that the basic institutional prerequisite for the expanded reproduction of the snail farming potential in Ukraine is the formation of modern tools for the state regulation of this link of livestock farming as a logically ordered set of budgetary and fiscal, monetary, permitting, regulatory and advisory methods and tools of regulatory influence on business entities specialising in snail farming. It is proved that the formation of a domestic system of state regulation of the snail farming market should include a combination of national templates for supporting snail farming and the best foreign practices of regulatory influence on the functioning of snail farms. It is substantiated that at the moment Ukraine has already formed a critically necessary set of regulations and standards for quality and safety control of snails (requirements for the conditions of keeping snails, their feeding, treatment, as well as procedures for granting permits for activities related to the cultivation of snails) as an integral part of the State regulation of snail farming, which creates conditions for the sale of this type of livestock products on the world market. It is proved that the key link in the State regulation of the snail farming market is the system of financial and economic incentives, which includes a set of fiscal, credit, institutional and property preferences for business entities of various organisational and legal forms and different forms of ownership. It has been established that the activation of farms' activities in terms of expanded reproduction of the resource and production potential of snail farming depends on the diversification of methods and instruments of direct and indirect budget support, which will allow attracting additional investments in technological re-equipment and reconstruction of fixed assets and increase the level of profitability and, accordingly, the investment attractiveness of snail farming.

Keywords: snails, snail farming, snail farming market, state regulation, budget support, incentives, snail farm.

Постановка проблеми. В останні десятиліття на ринку продовольчих товарів відбулися значні структурні зрушення, що зумовлено як природно-кліматичними і демографічними змінами, так і зміною уподобань споживачів. Така ситуація прямо вплинула на розширене відтворення окремих видів діяльності у виробництві харчових продуктів. Прикметною рисою впровадження додаткових потужностей в окремі сегменти сектору виробництва продовольчої продукції стало посилення детермінуючого впливу популяризації здорового способу життя та правильного харчування на відтворювальні пропорції в аграрній сфері. Одним з найперспективніших сегментів аграрного сектору в даному контексті виступає равликівництво, яке забезпечує виробництво корисної, але водночас низькокалорійної продовольчої продукції. Виходячи з цих міркувань в Україні сформувалися об'єктивні передумови для розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу галузі равликівництва. Особливо привабливим даний вид тваринництва є для сектору фермерських господарств, що, з однієї сторони, сприятиме зміцненню в Україні позицій фермерства як інституту аграрного підприємництва, а з іншої – активізує ділову активність на сільських територіях. Водночас прискорені темпи розвитку галузі равликівництва потребують формування сучасної системи державного регулювання ринку продукції даного сегменту аграрного сектору, яка охоплюватиме

широкий спектр методів та інструментів регуляторного впливу на суб'єкти аграрного підприємництва, котрі спеціалізуються на вирощуванні равликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З огляду на підвищення рівня інвестиційної привабливості равликівництва у глобальному масштабі у вітчизняній економічній літературі активізувалися дослідження, пов'язані з розробленням сучасного інструментарію державного регулювання даної галузі сільськогосподарського виробництва [1] як в частині імплементації передового іноземного досвіду, так і в частині диверсифікації методів та інструментів фінансово-економічного стимулювання розвитку равликівних ферм. На думку К. Шіковець, Г. Квіти та В. Шелест, доцільність формування комплексної та мобільної системи державного регулювання ринку продукції равликівництва в Україні впливає з того, що сьогодні все популярнішим видом бізнесу стає розвиток равликівних ферм [7]. Я. Смакота переконаний, що популярність равликівного бізнесу зумовлена кількома чинниками. М'ясо равликів – низькокалорійне, гіпоалергенне, відрізняється високим вмістом білка і амінокислот. Слиз равликів має регенеруючі властивості та використовується в косметичній і медичній промисловості [5]. Приведені переваги равликівного бізнесу мають повною мірою враховуватися при інституціоналізації додаткових методів та інструментів регуляторного впливу на підпри-

ємницький сектор, котрий працює на ринку продукції равликівництва.

Незважаючи на латентний характер вітчизняного інструментарію підтримки виробників равликів, в Україні фактично сформувалася ключова ланка державного регулювання ринку продукції равликівництва, а саме, за словами І. Данілової, І. Яценко та І. Рисованого, в Україні починають впроваджуватися методи контролю якості і безпечності равликів. Але цих методів досліджень, що запропоновані в офіційних документах недостатньо, вони не повні і розрізнені, що не може гарантувати об'єктивну оцінку якості і безпечності цього продукту. Не повністю наведені дослідження равликів на токсичні елементи, зовсім відсутні дослідження на бактеріологічні показники тощо [2]. А. Яцун стверджує, що українське законодавство містить нормативно-правові акти, які регулюють різні аспекти равликівництва. Наприклад, це постанови та накази Міністерства аграрної політики і продовольства України, які встановлюють конкретні вимоги до умов утримання равликів, їх годівлі, лікування, а також визначають процедуру отримання дозволів на здійснення цієї діяльності. Важливим аспектом нормативно-правової бази є також участь України у міжнародних угодах та впровадження стандартів, пов'язаних з равликівництвом. Це свідчить про готовність України співпрацювати з міжнародними партнерами та дотримуватися визнаних стандартів у цій сфері [8]. З огляду приведені думки вітчизняних вчених, доцільно прискорювати процеси створення повноцінної регламентно-дозвільної складової державного регулювання ринку продукції равликівництва через гармонізацію вітчизняних та загальносвітових регламентів і стандартів забезпечення якості та безпечності даного виду продовольчої продукції. Це у свою чергу також гарантуватиме вихід та закріплення вітчизняних виробників продукції равликівництва на світовий ринок м'яса равликів.

В. Маргасова переконана, що виникла необхідність у розробленні та впровадженні механізмів стимулювання розвитку галузі равликівництва, включаючи державну підтримку досліджень та інновацій, залучення інвестицій, надання фінансової допомоги для розвитку підприємств і створення сприятливих умов для привабливості галузі равликівництва для інвесторів [4, с. 15]. Такий підхід заслуговує на увагу, оскільки пропонується сформувати механізми стимулювання не лише наро-

щення обсягів виробництва равликів, але і запровадження різноманітних інновацій, що є ключовим чинником підвищення рівня конкурентоспроможності продукції равликівництва на висококонкурентному світовому ринку продовольства.

З огляду на специфіку ведення равликового бізнесу та виробничо-технічні умови функціонування равликових ферм, а також виходячи з викликів воєнного часу саме диверсифікація методів фінансово-економічного стимулювання розширеного відтворення вітчизняного равликівництва має стати ключовою складовою інструментально-методологічного забезпечення державного регулювання ринку продукції равликівництва в цілому як в контексті підвищення капіталізації равликових ферм, так і в контексті соціально-економічного піднесення територій концентрації суб'єктів виробництва продукції равликівництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність численних авторських підходів стосовно удосконалення регуляторного впливу держави на ринок продукції равликівництва, недостатньо обґрунтованими виступають теоретико-прикладні підходи щодо посилення стимулюючого впливу існуючої системи державного регулювання на процеси розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу вітчизняної індустрії равликівництва, виходячи з глобальних продовольчих викликів, кон'юнктури світового ринку продукції равликівництва та вітчизняного інституційного середовища регуляторного впливу на суб'єкти ведення равликового бізнесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкриття інституційних передумов, виокремлення глобальних викликів та обґрунтування пріоритетів формування інструментарію державного регулювання ринку продукції равликівництва в Україні в сучасних умовах та з врахуванням викликів воєнного часу і наслідків поглиблення децентралізації влади і реформи місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок продукції равликівництва виступає одним з найбільш динамічних сегментів аграрного сектора України. Це зумовлено глобальними трендами підвищення популярності продукції равликівництва з огляду на її корисні властивості та низьку калорійність. В останні роки спостерігається зростання попиту на м'ясо равликів як на європейському континенті, так і в інших

частинах світу, зокрема Китаї. Ємність світового ринку їстівних равликів в останні роки складає близько 300 тис. тонн на суму 1 млрд євро. Даний показник зростає на 4,5% щорічно. Згідно зі звітом «World: Snails (Except Sea Snails) – Market Report. Analysis and Forecast to 2025», опублікованим IndexBox країнами з найбільшим споживанням м'яса равликів були: Іспанія (16,5 тис. тонн), Марокко (6 тис. тонн), Франція (5,3 тис. тонн) та Італія (2,1 тис. тонн) [6]. Лідером серед покупців равликів є Китай з часткою понад 40% від світового імпорту. Експерти стверджують, що в найближче десятиліття попит на продукцію геліцекультури в Азії та Євросоюзі буде таким же високим [3]. Даний чинник відкриває додаткові можливості для українських виробників продукції равликівництва, зокрема в частині нарощення експортного потенціалу аграрного сектора в цілому, оскільки майже вся ця продукція продається в інші країни.

У 2021 року в Україні налічувалося понад 100 равликових ферм. Вони розташовуються в різних регіонах країни, включаючи туристичні місця на заході – на Закарпатті, у Львівській області, а також у Рівненській, Полтавській, Київській, Одеській і Миколаївській областях [5]. Цінність виробництва продукції равликівництва для України крім додаткового та надійного джерела надходжень валютної виручки, створення додаткових робочих місць та кумулятивного ефекту для розвитку місцевої економіки визначається також тим, що оптимальною формою ведення равликового бізнесу виступають фермерські господарства. Розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу існуючих та створення нових равликових ферм однозначно сприятиме зміцненню у вітчизняній практиці аграрного бізнесу інституту фермерства, що є важливим чинником посилення позицій малого аграрного бізнесу у відтворенні капіталу сільських територій.

Равликівництво потребує активнішої підтримки держави й з огляду на те, що введення додаткових потужностей по виробництву м'яса равликів дасть змогу в окремих господарських комплексах усунути наявний галузевий перегин, який сформувався в останні десятиліття і характеризувався гіпертрофованим розвитком рослинницької галузі та прискореними темпами скорочення потужностей у галузі тваринництва. Равликівництво може виступити одним з основних пріоритетів розвитку тваринництва на депресивних сільських територіях, зокрема на тих, які постраждали

внаслідок російської збройної агресії. Равликівництво слід також розглядати й через призму зрушень у господарських комплексах територіальних утворень задля створення умов для зайнятості і відповідно забезпечення психологічної реабілітації постраждалих внаслідок війни громадян.

Водночас забезпечення прискорених темпів розбудови інфраструктури равликівництва потребує формування сучасного інструментарію державного регулювання ринку продукції равликівництва, котрий має охоплювати комплекс логічно упорядкованих бюджетно-податкових, грошово-кредитних та регламентно-дозвільних методів та інструментів, спрямованих на забезпечення регуляторного впливу держави на усі фази продуктової равликівничих ланцюгів (рис. 1).

Виходячи з позитивного іноземного досвіду та передових вітчизняних лекал підтримки сільськогосподарського виробництва, ключовою складовою державного регулювання ринку продукції равликівництва виступають інструменти бюджетно-податкового впливу через надання суб'єктам виробництва м'яса равликів бюджетних дотацій, встановлення для окремих операторів ринку продукції равликівництва спеціальних податкових режимів, співфінансування державою проєктів розбудови індустрії ведення равликового бізнесу, зокрема шляхом реалізації угод державно-приватного партнерства.

В умовах лібералізації фінансового ринку, зокрема ринку позикового капіталу, в інструментарій державного регулювання ринку продукції равликівництва необхідно також умонтувати грошово-кредитні регулятори через створення умов для пільгового кредитування, стимулювання процесів створення умов для грантового фінансування та використання технологій краудфандингу. Важливого значення набуває використання і бюджетно-податкових, і грошово-кредитних регуляторів для стимулювання виробництва комбікормів для годівлі равликів, оскільки якісні комбікорми виступають запорукою вирощування м'яса равликів високої якості. Це дуже важливий момент для українських виробників, оскільки від цього значною мірою залежить їх конкурентна позиція на надзвичайно мінливому та чутливому до сезонних та кон'юнктурних коливань світовому ринку продукції равликівництва.

Цілісний характер регуляторного впливу держави на відтворювальні пропорції у продуктової ланцюгах галузі равликівництва

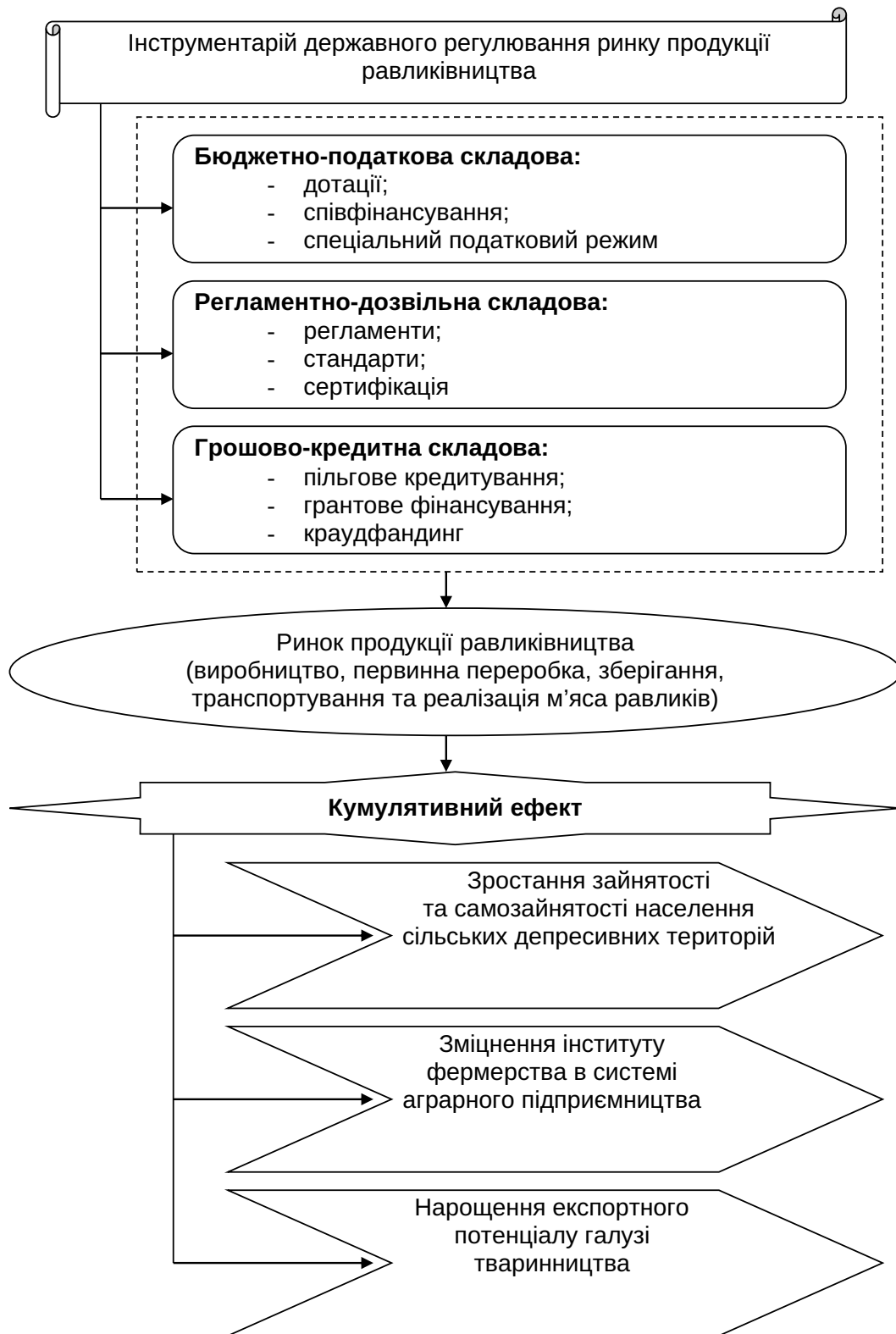

Рис. 1. Систематизація складових та вигод державного регулювання ринку продукції равликівництва в Україні

Джерело: побудовано авторами

буде забезпечуватися за умови синхронізації застосування бюджетно-податкових та грошово-кредитних регуляторів з інституціо-

налізацією регламентно-дозвільних методів контролю за поведінкою операторів ринку продукції равликівництва.

В даному контексті (інституціоналізація регламентно-дозвільних методів) варто взяти на озброєння досвід окремих федеральних утворень США. Зокрема, у Каліфорнії фермери обов'язково мають отримати ліцензію на продаж равликів від Департаменту продовольства та сільського господарства та дотримуватися діючих правил транспортування равликів. У Луїзіані фермери повинні отримати дозвіл від штату на збирання та продаж равликів. У даному штаті регламентується розмір та кількість равликів, які можна виловлювати. Більш ліберальною є регламентація равликівництва у штаті Нью-Йорк, де немає спеціальних правил щодо розведення та продажу равликів, але фермери повинні дотримуватися загальних правил, пов'язаних із гігієною харчових продуктів та їх безпекою і якістю [4, с. 13]. Перспективи подальшої експансії українських виробників продукції равликівництва на світовий ринок потребує прискореної імплементації передового досвіду США в частині регламентації умов ведення бізнесу, пов'язаного з вирощуванням равликів, первинною переробкою та реалізацією продукції равликівництва.

Диверсифікація методів та інструментів бюджетно-податкового та грошово-кредитного впливу на суб'єкти ринку продукції равликівництва, а також запровадження міжнародних стандартів та регламентів якості і безпечності м'яса равликів дадуть можливість розширити ємність означеного ринку та створити умови для нарощення обсягів експорту продукції равликівництва, що у підсумку дасть змогу отримати кумулятивний ефект як в частині підвищення рівня капіталізації галузі, так і в частині надання імпульсів розвитку сільських депресивних територій.

Виходячи з того, що передовий іноземний досвід засвідчує, що основною організаційно-правовою формою аграрного підприємництва у виробництві продукції равликівництва виступають фермерські господарства, можна

припустити, що нарощення потужностей у сфері виробництва м'яса равликів сприятиме зміцненню інституту фермерства і збільшить його частку у загальній величині виробництва продукції сільського господарства за всіма формами господарювання. Нарощення потужностей у виробництві равликів створить додаткові умови для збільшення обсягів виробництва у суміжних до нього ланках, зокрема у виробництві комбікормів, що забезпечить створення додаткових робочих місць і підвищить самозайнятість населення у сільській поселенській мережі.

Висновки. Равликівництво в останні роки стало одним з найбільш перспективних сегментів галузі тваринництва в Україні як з точки зору нарощення обсягів виробництва експортно орієнтованої продукції, так і з точки зору активізації аграрного підприємництва на депресивних територіях, що є особливо важливим в умовах воєнного стану та поглиблення децентралізації влади. Передова іноземна практика засвідчує, що прискорений розвиток індустрії виробництва м'яса равликів потребує формування сучасного інструментарію державного регулювання ринку продукції равликівництва як логічно упорядкованої сукупності бюджетно-податкових, грошово-кредитних та регламентно-дозвільних методів та інструментів впливу на усі фази равликівничих продуктових ланцюгів. Особливого значення набуває інституціоналізація тих інструментів регуляторного впливу на ринок продукції равликівництва, котрі відзначаються стимулюючим впливом на суб'єкти аграрного підприємництва, що спеціалізуються на виробництві, первинній переробці та реалізації м'яса равликів. Одним з проявів кумулятивного ефекту введення додаткових потужностей у сегмент вирощування равликів виступає зміцнення інституту фермерства як перспективної форми аграрного підприємництва та зростання зайнятості і самозайнятості населення сільських депресивних територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данілова І. С. Геліцекультура як новий перспективний напрямок сільського господарства в Україні. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького. Серія: Сільськогосподарські науки*. 2022. Т. 24. № 97. С. 44–47.
2. Данілова І. С., Яценко І. В., Рисований В. І. Нормативне регулювання безпечності і якості м'яса равликів. *Український часопис ветеринарних наук*. 2018. Вип. 285. С. 68–74.
3. Капустіна К. Математика агробізнесу: розведення равликів. *Куркуль*. 7 серпня 2018. URL: <https://kurkul.com/blog/589-matematika-agrobiznesu-rozvedennya-ravlikiv>
4. Маргасова В. Досвід регулювання ринку продукції равликівництва в США та можливості його реалізації в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2(25). С. 6–19.

5. Смакота Я. Бізнес на равликах: технологія, особливості розведення. URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/biznes-na-ravlikax-tekhnologiya-osoblivosti-rozvedennya>
6. Шидловська О. Б., Іщенко Т. І., Медвідь І. М., Савега О. Є. Економічна доцільність створення равликової ферми як додаткового джерела доходу готельного підприємства. *Агросвіт*. 2020. № 23. С. 47–53.
7. Шіковець К. О., Квіта Г. М., Шелест В. Ю. Моделювання динаміки економічного розвитку малих аграрних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 49. С. 160–166.
8. Яцун А. Г. Адаптація елементів нормативно-правового методу у процесі регулювання ринку продукції равликівництва в Україні. *Академічні візії*. 2023. № 20. С. 19–28.

REFERENCES:

1. Danilova I. S. (2022). Helitsekultura yak novyi perspektivnyi napriamok silskoho gospodarstva v Ukraini [Geliceculture as a new perspective direction of agriculture in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnologii imeni S.Z. Gzhytskoho. Seriya: Silskohospodarski nauky*. T. 24. No. 97. P. 44–47.
2. Danilova I. S., Yatsenko I. V., Rysovanyi V. I. (2018). Normatyvne rehuliuвання безпеčnosti i yakosti miasa ravlykiv [Normative regulation of the safety and quality of snail meat]. *Ukrainskyi chasopys veterynarnykh nauk*. No. 285. P. 68–74.
3. Kapustina K. (2018). Matematyka ahrobiznesu: rozvedennia ravlykiv [Agribusiness Mathematics: Snail Breeding]. *Kurkul*. 7 August. Available at: <https://kurkul.com/blog/589-matematika-agrobiznesu-rozvedennya-ravlykiv>
4. Marhasova V. (2022). Dosvid rehuliuвання rynku produktsii ravlykivnytstva v SShA ta mozhlyvosti yoho realizatsii v Ukraini [The experience of regulating the market of snail farming products in the USA and the possibility of its implementation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Polissia*. No. 2(25). P. 6–19.
5. Smakota Ya. Biznes na ravlykakh: tekhnolohiia, osoblyvosti rozvedennia [Snail business: technology, breeding features]. Available at: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/biznes-na-ravlikax-tekhnologiya-osoblivosti-rozvedennya>
6. Shydlovska O. B., Ishchenko T. I., Medvid I. M., Saveha O. Ie. (2020). Ekonomichna dotsilnist stvorennia ravlykovoї fermi yak dodatkovoho dzherela dokhodu hotelnoho pidpriemstva [Economic feasibility of creating a snail farm as an additional source of income for a hotel business]. *Ahrosvit*. No. 23. P. 47–53.
7. Shikovets K. O., Kvita H. M., Shelest V. Iu. (2020). Modeliuвання dynamiky ekonomichnoho rozvytku malykh ahrarynykh pidpriemstv [Simulation of dynamics of economic development of small agricultural enterprises]. *Infrastruktura rynku*. No. 49. P. 160–166.
8. Iatsun A. H. (2023). Adaptatsiia elementiv normatyvno-pravovoho metodu u protsesi rehuliuвання rynku produktsii ravlykivnytstva v Ukraini [Adaptation of the elements of the normative-legal method in the process of regulating the market of snail farming products in Ukraine]. *Akademichni vizii*. No. 20. P. 19–28.